

संत रोहिदास चर्मोद्योग व चर्मकार विकास महामंडळ मर्यादित

(महाराष्ट्र शासन अगिकृत उपक्रम)

बॉम्बे लाईफ बिल्डींग, ५ वा मजला, ४५, वीर नरीमन रोड, मुंबई - ४०० ००९

संक्षिप्त टिप्पणी

संत रोहिदास चर्मोद्योग व चर्मकार विकास महामंडळ मर्यादित

महामंडळ व महामंडळांतर्गत राबविण्यात येत असलेल्या योजनांबाबत संक्षिप्त टिप्पणी

१) महामंडळाची स्थापना :

महाराष्ट्र चर्मोद्योग व चर्मकार विकास महामंडळाची स्थापना १ मे, १९७४ रोजी अनुसूचित जातीतील चर्मकार समाज व त्याच्या पोटजाती (चांभार, ढोर, होलार व मोची इत्यादी) यांचा आर्थिक, शैक्षणिक व सामाजिक विकासासाठी स्थापन झाले आहे.

२) उद्दिष्ट :

१. राज्यात चर्मोद्योगाचा विकास.
२. अनुसूचित जातीमधील चर्मोद्योगातील कारागिरांचा विकास करणे.
३. चर्मोद्योगातील तंत्रज्ञान विकसीत करणे.
४. चर्मवस्तूसाठी बाजारपेठेची निर्मिती
५. चर्मोद्योगास प्रोत्साहन देणे.
६. राज्यातील चर्मोद्योग विकासासाठी चालना देणे.

३) महामंडळाचे अधिकृत भागभांडवल :

महामंडळ स्थापनेच्या वेळी महामंडळाचे अधिकृत भाग भांडवल रु.५.०० कोटी निश्चित करण्यात आले होते. त्यात शासनामार्फत वेळोवेळी वाढ होवून सध्या शासन निर्णय क्र. संकिर्ण-२०२१/ प्र.क्र.४६/महामंडळ/दिनांक ०८ जुन २०२२ अन्वये महामंडळाचे अधिकृत भागभांडवल रु. १००० कोटी आहे.

महामंडळामार्फत भागभांडवल निधीतून बीजभांडवल योजना, एनएसएफडीसी, दिल्ली यांचे योजनेतील बीजभांडवल निधीचा हिस्सा इ. योजना राबविण्यात येतात. सन २०२४-२५ (३१ जाने, २०२५ पर्यंत) अखेरपर्यंत महामंडळास भागभांडवलांतर्गत रु. ३२८.६१ कोटी निधी प्राप्त झालेला असून त्यापैकी सुमारे रु. ५७.८८ कोटी निधी विविध योजनांवर खर्च करण्यात आला आहे

महामंडळामार्फत राबविण्यात येत असलेल्या योजनांचा तपशीलवार माहिती

(१) ५० टक्के अनुदान योजना : चर्मकार समाजाच्या कुटुंबातील व्यक्तींना राष्ट्रीयकृत बँकेमार्फत रु.५०,०००/- पर्यंत प्रकल्प गुंतवणूक असणा-या व्यवसायासाठी सवलतीच्या दराने अर्थ सहाय्य दिले जाते. या अर्थ सहाय्यापैकी रु.१०,०००/- कमाल मर्यादेपर्यंत ५० टक्के कर्जाची रक्कम महामंडळ अनुदान म्हणून देते. उर्वरित ५० टक्के कर्जाची परतफेड ३६ ते ६० समान मासिक हप्त्यांत अथवा बँकेने ठरवून दिलेल्या हप्त्यांत बँकेकडे करावी लागते. बँकेकडून या योजनेखाली मिळणा-या कर्जावर प्रचलित दराने व्याज आकारले जाते. माहे जानेवारी २०२५ अखेर अनुदान योजने अंतर्गत ३३१७२ लाभार्थ्यांना रु.२८९९.२९ लाखाचे वाटप करण्यात आलेले आहे.

(२) बीज भांडवल योजना : रु.५०,००१ ते रु.५,००,०००/- पर्यंत प्रकल्प गुंतवणूक असणाऱ्या कोणत्याही योजनेसाठी बीज भांडवल योजनेअंतर्गत राष्ट्रीयकृत बँकेमार्फत कर्ज पुरवठा सवलतीच्या दराने उपलब्ध करण्यात येतो. या योजनेअंतर्गत रु.५०,००१ पासून रु.५,००,००० पर्यंतचा कर्ज पुरवठा प्रचलित व्याजदराने बँकेमार्फत

करण्यात येतो. या योजने अंतर्गत बँकेने मंजूर केलेल्या कर्ज रकमेपैकी ७५ टक्के कर्ज रक्कम ही राष्ट्रीयकृत बँकेमार्फत देण्यात येते. ५ टक्के रक्कम ही लाभार्थ्याने स्वतःचा सहभाग म्हणून बँकेकडे जमा करावयाची असते. उर्वरित २० टक्के रक्कम ही महामंडळ बीज कर्ज म्हणून देते. त्या रकमेपैकी रु.१०,००० अनुदान म्हणून देण्यात येतात तर उर्वरित रक्कम ४ टक्के या व्याजदराने बीज कर्ज म्हणून देण्यात येते. या योजनेअंतर्गत मिळणाऱ्या कर्जाची परतफेड ही राष्ट्रीयकृत बँकेस व महामंडळास ३६ ते ६० मासिक समान हप्त्यात एकाचवेळी करावयाची असते. या योजनेवर माहे जानेवारी २०२५ अखेर एकुण ४५१४ लाभार्थ्यांना रु.३८५.३० लाख अनुदान व रु.११५१.८९ लाख बीज कर्जाचे वाटप करण्यात आलेले आहे.

(३) प्रशिक्षण योजना :- चर्मकार समाजातील सुशिक्षित बेरोजगार युवकांना व्यवसायासाठी लागणारे तांत्रिक कौशल्य प्राप्त करण्यासाठी व संबंधीत तांत्रिक व्यवसाय सुरु करण्यासाठी मोफत प्रशिक्षण देण्यात येते. यामध्ये निवड झालेल्या प्रशिक्षणार्थीची प्रशिक्षण फी व विद्यावेतन हे महामंडळामार्फत देण्यात येते. शासनाकडून प्राप्त झालेल्या विशेष केंद्रीय सहाय्याच्या निधीपैकी १० टक्के खर्च हा प्रशिक्षणासाठी उपयोगात आणला जातो. माहे जानेवारी २०२५ अखेर प्रशिक्षण योजने अंतर्गत विशेष केंद्रीय सहाय्याच्या निधीतून ५७२३ लाभार्थ्यांना रु.२३६.६८ लाखाचे वाटप करण्यात आलेले आहे.

महाराष्ट्र उद्योजकता विकास केंद्रामार्फत (MCED) तीन वर्षांमध्ये ४६४ प्रशिक्षणाचे कार्यक्रम असून २५५०५ उमेदवारांना उद्योजकता विकास प्रशिक्षण, अनिवासी उद्योजकता विकास प्रशिक्षण व तांत्रिक उद्योजकता विकास प्रशिक्षण कार्यक्रम राबविण्यात येत आहे. सन २०२३-२४ या आर्थिक वर्षात महाराष्ट्र उद्योजकता विकास केंद्रामार्फत नागपूर, पुणे, अकोला सांगली, कोल्हापूर, वाशिम, परभणी, गडचिरोली या ठिकाणी एकुण ४९ प्रशिक्षणाचे कार्यक्रम राबवून १६४३ प्रशिक्षणार्थींना प्रशिक्षण देण्यात आलेले आहे.

४) गटई स्टॉल योजना:- चर्मकार समाजातील व्यक्तीला जो ऊन, वारा व पावसात रस्त्याच्या कडेला बसून गटईचे काम करतो, त्याला यापासून संरक्षण मिळवण्यासाठी शासनाने गटई कामगारांना स्टॉल पुरविण्याची योजना सुरु केली आहे. सदरची योजना ही १०० टक्के अनुदान तत्वावर संचालक, समाज कल्याण, पुणे आणि लिडकॉम महामंडळ यांच्या संयुक्तरीत्या राबविली जाते. सन २०२०-२१ पर्यंत एकुण रु.८६.९५ कोटी इतका निधी प्राप्त झाला असून २५१२७ लाभार्थ्यांना गटई स्टॉल योजने अंतर्गत गटई स्टॉलचे वाटप करण्यात आले आहे.

केंद्र शासनाच्या योजना - राष्ट्रीय अनुसूचित जाती वित्त व विकास महामंडळ (एन.एस.एफ.डी.सी., नवी दिल्ली), यांच्या योजना

१. मुदती कर्ज योजना :- सदर योजने अंतर्गत विविध व्यवसायाकरीता एन.एस.एफ.डी.सी., नवी दिल्ली यांचे मार्फत रु.१ ते २.५ लाखापर्यंत गुंतवणूक असलेल्या व्यवसायांच्या योजनांना मुदती कर्ज दिले जाते. यामध्ये मंजूर केलेल्या कर्जापैकी एन.एस.एफ.डी.सी. नवी दिल्ली यांचा सहभाग ७५ टक्के महामंडळाचा सहभाग २० टक्के (रु.पन्नास हजार अनुदानासहीत) व लाभार्थी सहभाग ५ टक्के पर्यंत असतो. कर्ज फेडीची मुदत जास्तीत जास्त पाच वर्षांपर्यंत असते. माहे जानेवारी २०२५ अखेर मुदती कर्ज योजने अंतर्गत ६४०४ लाभार्थ्यांना रु.६६९३.२८ लाखाचे

एन.एस.एफ.डी.सी.यांच्या निधीतून तसेच अनुदान रु.५९२.२१ लाख व रु.१९३३.०० लाखाचे कर्ज वाटप करण्यात आले.

२. सुक्ष्म पत पुरवठा योजना :- या योजने अंतर्गत चर्मकार समाजातील लाभार्थ्यांना ५ टक्के व्याज दराने रु.४०,०००/- पर्यंत कर्ज व रु.२५,०००/- इतके अनुदान असे एकुण रु.५०,०००/- रक्कम दिली जाते. तसेच सुक्ष्म पत पुरवठा योजने अंतर्गत रु.१,०५,०००/- पर्यंत एन.एस.एफ.डी.सी.कर्ज, रु.३१,०००/- अनुदान व रु.४,०००/- लाभार्थी सहभाग असे एकुण रु.१,४०,०००/- रक्कम दिली जाते. माहे जानेवारी २०२५ अखेर सुक्ष्म पत पुरवठा योजने अंतर्गत १२८७० लाभार्थ्यांना अनुदान रु.१२९१.९० लाख व एन.एस.एफ.डी.सी.यांच्या निधीतून रु. २४०८.६० लाखाचे वाटप करण्यात आले.

३. महिला समृद्धी योजना :- चर्मकार समाजातील विधवा, परित्यक्ता निराधार अशा महिला लाभार्थींसाठी महिला समृद्धी योजने अंतर्गत ४ टक्के व्याज दराने रु.४०,०००/- पर्यंत कर्ज व रु.२५,०००/- इतके अनुदान असे एकुण रु.५०,०००/- रक्कम दिली जाते. तसेच महिला समृद्धी योजने अंतर्गत रु.१,०५,०००/- पर्यंत एन.एस.एफ.डी.सी.कर्ज, रु.३१,०००/- अनुदान व रु.४,०००/- लाभार्थी सहभाग असे एकुण रु.१,४०,०००/- रक्कम दिली जाते. माहे जानेवारी २०२५ अखेर महिला समृद्धी योजने अंतर्गत ५३७५ लाभार्थ्यांना अनुदान रु.५५६.६७ लाख व एन.एस.एफ.डी.सी.यांच्या निधीतून रु.१०१३.६५ लाखाचे वाटप करण्यात आले.

४. महिला किसान योजना :- या योजने अंतर्गत ज्या महिलांच्या नावांवर शेत जमिनीचा ७/१२ उतारा आहे किंवा पती-पत्नी या दोघांच्या नावावर ७/१२ उतारा आहे. अथवा पतीच्या नावावर ७/१२ चा उतारा आहे व त्या महिला लाभार्थीचा पती प्रतिज्ञा पत्राद्वारे आपल्या पत्नीस शेतीपूरक व्यवसायासाठी या शेतजमिनीच्या नांवें कर्ज मंजूर करून घेण्यास तयार असेल अशा महिला लाभार्थीस रु.४००००/- कर्ज स्वरूपात ५ टक्के व्याज दराने कर्ज देण्यात येते. त्यापैकी रु.१०,०००/-अनुदान म्हणून दिले जाते. माहे जानेवारी २०२५ अखेर महिला किसान योजने अंतर्गत ५२७ लाभार्थ्यांना अनुदान रु.५०.३० लाख व एन.एस.एफ.डी.सी.यांच्या निधीतून रु.२१०.७२ लाखाचे वाटप करण्यात आले. सदरची योजना एन.एस.एफ.डी.सी. नवी दिल्ली यांच्याकडून बंद करण्यात आलेली आहे.

५. शैक्षणिक कर्ज योजना :- या योजने अंतर्गत चर्मकार समाजातील विद्यार्थ्यांना तांत्रिक व व्यावसायिक शिक्षणाकरिता “शैक्षणिक कर्ज योजना” सन २००९-१० या आर्थिक वर्षापासून कार्यान्वीत करण्यात आलेली आहे. भारतामध्ये शिक्षण घेणा-या विद्यार्थ्यांस रु.१०.०० लाख व परदेशात शिक्षण घेणा-या विद्यार्थ्यांस रु.२०.०० लाख पर्यंत कर्ज घेण्याची मर्यादा आहे. याकरीता लाभार्थ्यांच्या पालकाचा उत्पन्नाचा दाखला, लाभार्थीचा ज्या शिक्षण संस्थेत शिक्षण घेत आहे त्यांचेकडून शैक्षणिक खर्चाबाबतचा अंदाजपत्रक घेण्यात येते. यामध्ये २० टक्के लाभार्थी सहभाग म्हणून घेतला जातो. यामध्ये पुरुषांकरीता ४ टक्के व्याज दर असून ३.५० टक्के महिलांकरीता व्याज दर आहे. माहे जानेवारी २०२५ अखेर शैक्षणिक योजने अंतर्गत ९९ लाभार्थ्यांना बीज कर्ज रु.१.७७ लाख व एन.एस.एफ.डी.सी.यांच्या निधीतून रु.२५१.४० लाखाचे वाटप करण्यात आले.

६. लघु व्यवसाय योजना :- सदर योजने अंतर्गत विविध व्यवसायाकरीता एन.एस.एफ.डी.सी., नवी दिल्ली यांचे मार्फत रु.५.०० लाखापर्यंत गुंतवणूक असलेल्या व्यवसायांच्या योजनांना कर्ज दिले जाते. यामध्ये मंजूर केलेल्या कर्जापैकी एन.एस.एफ.डी.सी. नवी दिल्ली यांचा सहभाग ७५ टक्के महामंडळाचा सहभाग २० टक्के (रु.पन्नास हजार अनुदानासहीत) व लाभार्थी सहभाग ५ टक्के पर्यंत असतो. कर्ज फेडीची मुदत जास्तीत जास्त पाच वर्षांपर्यंत असते.

माहे जानेवारी २०२५ अखेर लघु व्यवसाय योजने अंतर्गत २५ लाभार्थ्यांना रु.९३.७५ लाखाचे एन.एस.एफ.डी.सी.यांच्या निधीतून तसेच अनुदान रु.३.१० लाख व रु.२३.८० लाखाचे कर्ज वाटप करण्यात आले.

७. महिला अधिकारीता योजना :- सदर योजने अंतर्गत विविध व्यवसायाकरीता एन.एस.एफ.डी.सी., नवी दिल्ली यांचे मार्फत रु.५.०० लाखापर्यंत गुंतवणूक असलेल्या व्यवसायांच्या योजनांना कर्ज दिले जाते. यामध्ये मंजूर केलेल्या कर्जापैकी एन.एस.एफ.डी.सी. नवी दिल्ली यांचा सहभाग ७५ टक्के महामंडळाचा सहभाग २० टक्के (रु.पन्नास हजार अनुदानासहीत) व लाभार्थी सहभाग ५ टक्के पर्यंत असतो. कर्ज फेडीची मुदत जास्तीत जास्त पाच वर्षांपर्यंत असते. माहे जानेवारी २०२५ अखेर महिला अधिकारीता योजने अंतर्गत ४७ लाभार्थ्यांना रु.१७६.२५ लाखाचे एन.एस.एफ.डी.सी.यांच्या निधीतून तसेच अनुदान रु.१२.८० लाख व रु.३७.८७ लाखाचे कर्ज वाटप करण्यात आले.

८. सुविधा कर्ज योजना :- सदर योजने अंतर्गत विविध व्यवसायाकरीता एन.एस.एफ.डी.सी., नवी दिल्ली यांचे मार्फत रु.५.०० लाखापासून पुढे गुंतवणूक असलेल्या व्यवसायांच्या योजनांना कर्ज दिले जाते. यामध्ये मंजूर केलेल्या कर्जापैकी एन.एस.एफ.डी.सी. नवी दिल्ली यांचा सहभाग ९० टक्के महामंडळाचा सहभाग ५ टक्के (रु.पन्नास हजार अनुदानासहीत) व लाभार्थी सहभाग ५ टक्के पर्यंत असतो. कर्ज फेडीची मुदत जास्तीत जास्त पाच वर्षांपर्यंत असते. माहे जानेवारी २०२५ अखेर सुविधा कर्ज योजने अंतर्गत १ लाभार्थ्यांना रु.९.०० लाखाचे एन.एस.एफ.डी.सी.यांच्या निधीतून तसेच अनुदान रु.०.५० लाखाचे कर्ज वाटप करण्यात आले.

सन १९९७-९८ ते २०२४-२५ (माहे जानेवारी, २०२५ अखेर) विविध योजनेअंतर्गत एकुण तरतूद, प्राप्त निधी, लाभार्थी संख्या व निधी वाटपाचा तपशिल

(रु.कोटीत)

क्र	योजना	एकुण प्राप्त निधी	वाटप लाभार्थी संख्या	एकुण वाटप निधी
१.	विशेष केंद्रीय अर्थसहाय्य योजना	१०६.७९	६८७५७	६०.३१
२.	बीज भांडवल योजना	३२८.६१	१०७१३	५७.८८
३.	एन.एस.एफ.डी.सी. योजना	१४०.१८	२५३४८	१२५.०९
	एकूण	४३४०९	३५२१.२७	१९५१.८९

अ) राज्य शासनाच्या योजना - सन १९९७-९८ ते जानेवारी, २०२५ अखेर योजनानिहाय वाटप

(रु.लाखात)

क्र	योजना	वाटप लाभार्थी संख्या	अनुदान	बीज कर्ज रक्कम
१.	अनुदान योजना	३३१७२	२८९९.२९	---
२.	बीज भांडवल योजना	४५१४	३८५.३०	११५१.८९
३.	प्रशिक्षण योजना	५७२३	२३६.६८	---
	एकूण	४३४०९	३५२१.२७	११५१.८९

ब) केंद्र शासनाच्या योजना (एन.एस.एफ.डी.सी.मार्फत)

क्र	योजना	वाटप लाभार्थी संख्या	अनुदान	बीज कर्ज रक्कम	एन.एस.एफ.डी.सी. कर्ज
१.	मुदती कर्ज योजना	६४०४	५९२.२१	१९३३.००	६६९३.२८
२.	सुक्ष्म पत पुरवठा योजना	१२८७०	१२९१.९०	---	२४०८.६०
३.	महिला समृद्धी योजना	५३७५	५५६.६७	---	१०१३.६५
४.	महिला किसान योजना	५२७	५०.३०	---	२१०.७२
५.	शैक्षणिक कर्ज योजना	९९	---	१.७७	२०२.१४
६.	लघु व्यवसाय योजना	२५	३.१०	२३.८०	९३.७५
७.	महिला अधिकारीता योजना	४७	१२.८०	३७.८७	१७६.२५
८.	सुविधा कर्ज योजना	१	०.५०	---	९.००
	एकूण	२५३४८	२५०७.४८	१९९६.४४	१०८०७.३९